

LBRIS

DANA CHIRIȚĂ

We know
books

GERMAINE PANĂ

**GRAMATICA LIMBII ROMÂNE
ILUSTRATĂ PRIN MAXIME**

- GIMNAZIU ȘI LICEU -

**Editura Ars Libri
2025**

Prefață.....	3
Cuprins.....	4
Fonetica.....	7
Vocabularul.....	13
Categorii semantice.....	15
Mijloace de îmbogățire a vocabularului.....	19
Figuri de stil.....	23
Semnele de punctuație și ortografie.....	29
Exerciții recapitulative.....	34

PĂRȚILE DE VORBIRE – GERMAINE PANĂ

Substantivul.....	37
Cazurile și funcțiile sintactice (N, G, D, A, V).....	40
Locuțiuni substantivale.....	43
Articolul: hotărât, nehotărât, posesiv, demonstrativ.....	45

Adjectivul

Adjectivele calificative și determinative.....	49
Gradele de comparație ale adjectivelor.....	50
Locuțiuni adjectivale.....	54

Pronumele

Pronumele personal.....	55
Pronumele de politețe.....	57
Pronumele reflexiv.....	60
Pronumele și adjectivul pronominal de întărire.....	62
Pronumele și adjectivul pronominal posesiv.....	64
Pronumele și adjectivul pronominal demonstrativ.....	67
Pronumele și adjectivul pronominal interogativ.....	70
Pronumele și adjectivul pronominal relativ.....	71
Pronumele și adjectivul pronominal nehotărât.....	74
Pronumele și adjectivul pronominal negativ.....	76

Verbul

Clasificarea verbelor.....	80
Conjugarea verbelor. Verbe auxiliare.....	82

Conjugarea verbelor

Modul indicativ.....	88
Modul prezumtiv.....	93
Modul conjunctiv.....	94
Modul condițional-optativ.....	95
Modul imperativ.....	96
Formele nepersonale ale verbelor.....	98
Locuțiuni verbale.....	104
Construcții active și pasive.....	106
Conjugarea verbelor la forma pasivă.....	108
Construcții cu pronume reflexive.....	109
Conjugarea verbelor la forma reflexivă.....	112
Numeralul: cardinal și ordinal.....	116
Expresii cu numere.....	119

Părțile de vorbire cu formă invariabilă

Adverbul	122
Gradele de comparație ale adverbilor.....	124
Locuțiuni adverbiale.....	126
Prepoziția - Locuțiuni prepoziționale.....	128
Conjunția - Locuțiuni conjuncționale.....	130
Interjecția - Locuțiuni interjecționale.....	132
Exerciții recapitulative.....	134
Citate cu valoare de maxime.....	135
Alfabetul expresiilor latinești uzuale	138
Expresii celebre	141

EXPRIMAREA PROPOZIȚIEI ȘI A FRAZEI – DANA CHIRIȚĂ

Felurile propozițiilor	145
Subiectul (Sb) - Felurile subiectului	149
Propoziția subiectivă (SB).....	153
Predicatul: verbal (Pv) și nominal (Pn).....	157
Propoziția predicativă (PR).....	161
Atributul (At) - Felurile atributului	164
Propoziția atributivă (AT).....	168
Apoziția (Ap)	170

Propoziția apozitivă (AP).....	172
--------------------------------	-----

Complementele și completivele

Complementul direct (Cd).....	174
Completiva directă (CD).....	177
Complementul indirect (Ci).....	179
Completiva indirectă (CI).....	181
Complementul prepozițional (Cp).....	183
Completiva prepozițională (CP).....	185
Complementul de agent (Cag).....	187
Completiva de agent (CAG).....	189

Complementele și propozițiile circumstanțiale

Circumstanțialul de mod (Cm).....	191
Circumstanțiala de mod (CM).....	194
Circumstanțialul de loc (Cl).....	197
Circumstanțiala de loc (CL).....	199
Circumstanțialul de timp (Ct).....	201
Circumstanțiala de timp (CT).....	203
Circumstanțialul de cauză (Cz).....	205
Circumstanțiala de cauză (CZ).....	208
Circumstanțialul de scop (Cs).....	210
Circumstanțiala de scop/finală (CS).....	212
Circumstanțialul condițional (Cnd).....	214
Circumstanțiala condițională (CND).....	216
Circumstanțialul concesiv (Csv).....	219
Circumstanțiala concesivă (CSV).....	220
Circumstanțialul consecutiv (Cns).....	223
Circumstanțiala consecutivă (CNS).....	224
Recapitulare - Fraza.....	226
Topica și punctuația – Recapitulare.....	230
Exerciții de analiză (părțile de propoziție).....	232
Citate cu valoare de maxime.....	233
Exerciții de analiză a frazei	235
Citate cu valoare de maxime	236
Bibliografie.....	238

FONETICA

Fonetica este disciplina lingvisticii care studiază **sunetele** unei limbi.

Litera este semnul grafic al unui sunet, cea mai mică unitate a unui cuvânt. Alfabetul limbii române este alcătuit din 31 de litere, 26 de caractere ale alfabetului latin și cinci formate cu ajutorul semnelor diacritice: **A, a, Ă, ă, Â, â, B, b, C, c, D, d, E, e, F, f, G, g, H, h, I, i, Î, î, J, j, K, k, L, l, M, m, N, n, O, o, P, p, Q, q, R, r, S, s, Ș, ș, T, t, Ț, ț, U, u, V, v, W, w, X, x, Y, y, Z, z.** **Semnele diacritice** sunt: căciula (deasupra lui ă), circumflexul (deasupra lui î și â) și virgulița (sub ș și ț). În vorbire se aud trei feluri de sunete: vocale, semivocale și consoane.

Vocalele se rostesc fără ajutorul altor sunete și pot forma singure o silabă (*e-rou, a-me-li-o-rat* etc.). Alfabetul limbii noastre cuprinde nouă vocale: **a, ă, â, î, e, i, y, o, u.** Sunetele **a, ă, â, î** sunt mereu vocale, celelalte putând fi și semivocale.

În limba română există și **vocale duble** în interiorul unor cuvinte (*alcool, feerie, zoologie*) sau la sfârșitul acestora (*continuu*). Acestea pot apărea în cuvinte simple (*alee*) sau derivate cu prefixe sau prefixoide (*pre-electoral, supra-aglomerat*), în cuvinte derivate cu sufixe (*ști-ință, conști-ință*), la pluralul unor substantive (*liceele, aberațiile*), în unele forme verbale la gerunziu în *-ind* (*fiind, știind* etc.).

Vocale duble apar și în cuvinte împrumutate (*afterschool, week-end*) sau la nume proprii străine: *Betleem, Coreea* etc.

Semivocalele seamănă cu vocalele, dar au sonoritate mai redusă și nu pot forma singure o silabă. Ele se transcriu cu semnul ˘ deasupra literei: **ě (něam), ĩ (ïar), ǒ (dǎar), ũ (greũ).**

Diftongul înseamnă o vocală împreună cu o semivocală alăturate, pronunțate în aceeași silabă. Limba română are nouă diftongi **ascendenți** (semivocală + vocală): **ěa (neagă), ĩa (iarbă), ĩe (ieri), ĩo (fuior), ĩu (iubi), ǒa (soare), ũa (ziua) ũă (două)** și paisprezece diftongi **descendenți** (vocală + semivocală): **aĩ (vai), ăĩ (măi), âĩ (pâine), aũ (dau), ăũ (tău), eĩ (bei), eũ (ateu), ĩĩ (fi), ĩũ (fiu), âũ (frău), oĩ (doi), oũ (nou), uĩ (pu), uũ (continuu)** etc.

Trifongul este format dintr-o vocală împreună cu două semivocale pronunțate în aceeași silabă și poate conține: (semivocală + vocală + semivocală): **eai** (*doregi*), **iau** (*trăiau*), **iei** (*reiei*), **oai** (*leoaică*) sau (semivocală + semivocală + vocală): **ioa** (*lăcrămioară*), **eoă** (*leoarcă*) etc.

Hiatul este grupul de două vocale alăturate, dar pronunțate în silabe diferite: *du-el*, *fi-ință al-co-ol*, *po-et* etc.

Nota bene!

Trei litere, **e**, **i** și **h** au și rol de **litere diacritice**.

- **e**, **i** care urmează după **c**, **g** notează sunetele **č**, **ğ**: *ceas* [čas], *ciur* [čur]; *geam* [ğam], *giuvaer* [ğuvaer].

- **h** + **e**, **i** urmând după **c**, **g** notează sunetele **k'**, **g'** *chiabur* [k'abur], *ghiaur* [g'aur]; *cheag* [k'ag], *gheață* [g'ață].

În cuvinte ca *ceară*, *geam*, *cheamă*, *gheară* nu apar diftongi, deoarece grupurile **ce**, **ge**, **che**, **ghe** transcriu un singur sunet care este consoană (**č**, **ğ**, **k'**, **g'**) urmată de vocala **-a**.

În cuvinte ca *treceau*, *mergeau*, *ocheau*, *vegheau* nu apar triftongi, căci grupurile **ce ge**, **che**, **ghe** transcriu doar un sunet care este consoană (**č**, **ğ**, **k'**, **g'**), urmată de diftongul **-au**.

Consoanele sunt sunete care nu pot alcătui silabe decât însoțite de o vocală. Consoanele limbii române sunt: **b**, **c** (*cap*), **č** (*cere*, *duci*), **k'** (*chem*, *unchi*), **d**, **f**, **g** (*gard*), **ğ** (*ger*, *gir*), **g'** (*ghem*, *ghid*), **k**, **h**, **j**, **l**, **m**, **n**, **p**, **q**, **r**, **s**, **ș**, **t**, **ț**, **v**, **w**, **x**, **z**.

Unele cuvinte derivate cu prefixe au în interiorul lor **consoane duble** (*în-negri*, *în-nobila*, *în-nopta*, *în-nora* etc.) sau cu **prefixoide** (*trans-saharian*, *post-traumatic*, *super-refractor* etc.).

Mai găsim consoane duble în **împrumuturi**: *addenda*, *ad litteram*, *cappucino*, *corrigenda*, *curriculum*, *dressing*, *happy-end*, *horror*, *hobby*, *lobby*, *mass-media*, *motto*, *shopping*, *summit* etc.

Consoane duble apar și în **nume proprii străine** (*Apollo*, *Buddha*, *Bruxelles*, *Eiffel* etc.) și în nume de familie românești scrise după model străin (*Philippide*, *Negruzzi*, *Rosetti* etc.).

Ortografia limbii române este **fonetică**, o literă transcriind, de regulă, un sunet. Sunt și câteva situații în care corespondența literă-sunet nu funcționează:

- Grupurile de litere **ce**, **ci**, **ge**, **gi/che**, **chi**, **ghe**, **ghi** pot nota un **singur**

sunet, *č* (ce, ci), *ğ* [ge, gi], *k'* [che, chi] și *g'* [ghe, ghi], când literele *e* și *i* **nu au valoare fonetică**, fiind urmate de o vocală în silaba din care fac parte: *ceam* [čeaun] – 5 litere, 4 sunete; *ciudat* [čudat] – 6 litere, 5 sunete; *geană* [ğană] – 5 litere, 4 sunete, *giuvaer* [ğuvaer] – 7 litere, 6 sunete, *cheamă*, [k'amă] – 6 litere, 4 sunete, *chiar* [k'ar] – 5 litere și 3 sunete, *gheață* [g'ață], *ghiaur* [g'aur] – 6 litere și 4 sunete.

Există și **excepții** de la această regulă dacă *e* și *i* din grupurile *ce*, *ci*, *ge*, *gi/che*, *chi*, *ghe*, *ghi* au valoare fonetică, făcând parte dintr-un diftong în care *e* și *i* sunt vocale, iar celălalt sunet e o semivocală: în *cercei* [čerčei], (*-e* este accentuat, fiind vocala din silaba *-cei*, iar *-i* este semivocală); în *geamgiu* [geamgiu] (*-i* este accentuat, fiind vocala din silaba *-giu*, iar *-u* este semivocală); în cuvintele *rachiu* [rak'iu], *burghiu* [burg'iu] *-i* este accentuat, fiind vocala silabelor *-chiu*, *-ghiu*, iar *-u*, semivocala);

- Grupurile de litere *ce*, *ci*, *ge*, *gi*, *che*, *chi*, *ghe*, *ghi* redau **două sunete** dacă silaba din care fac parte acestea este urmată de o consoană: *cere* [čere] – 4 litere, 4 sunete, *ciment* [čiment] – 6 litere, 6 sunete], *gelos* [ğelos] – 5 litere, 5 sunete, *gigant* [ğigant] – 6 litere, 6 sunete, *chemă* [k'emă] – 5 litere, 4 sunete, *chibrit* [k'ibrit] – 7 litere, 6 sunete, *gherghef* [g'erg'ef] – 8 litere, 6 sunete, *ghicitor* [g'icitor] – 8 litere, 7 sunete.
- În grupurile *ci*, *gi*, *chi*, *ghi* litera *i* la final are valoare fonetică zero, neputând forma silabă: *joci*, *mergi*, *ochi*, *unghi* [joč, merğ, ok', ung']. Când la finalul unui cuvânt apare un grup de consoane, dintre care a doua este *r* sau *l*, *i* final nu mai este devocalizat, putând forma silabă: *co-dri*, *a-flî*, *aș-tri*, *su-flî* etc.
- La sfârșit de cuvânt, apare în unele cuvinte un *i* devocalizat numit *-i șoptit* care, de asemenea, nu formează silabă: *pomi* [pomⁱ], *puști* [puștⁱ], *vezi* [vezⁱ] etc. Mai rar, acesta apare și în interiorul cuvintelor: *oricare* [orⁱcare], *orice* [orⁱce] etc.

Urmate de o vocală în aceeași silabă (alta decât *e* sau *i*), aceste litere notează un singur sunet (*car*, *gară*, *kaki*).

- Același sunet *-î* este redat în limba română prin două litere diferite, ținând cont de poziția în cuvânt:

- *î*- la început de cuvânt (*încă*, *întrecere*), în cuvinte derivate cu prefixe (*neînțeleș*) sau compuse (*bineînțeleș*) și ca vocală finală a unor verbe la infinitiv (*a coborî*, *a hotărî*, *a urî*) dar, la alte forme flexionare, nemaifiind în poziție finală, se scriu cu *â* (*hotărâm*, *urând*);

- se scrie **-â** în interiorul cuvintelor: *român, râu, pâine* etc.

- Cuvinte ca *înota, îneca* se scriu cu un singur **n**, deoarece nu sunt derivate cu prefixul **în-**. Litera **-x** redă două sunete (**ks**): *suffix, expert, a exagera* sau (**gz**) *examen, auxiliar* etc.

Alternanțele fonetice sunt modificările pe care le suferă rădăcina sau tema cuvântului în flexiune sau derivare.

Alternanțele fonetice pot marca în flexiune:

genul (*ingenio**s**/ingenio**asă***), **numărul** (*ogor/ogoa**re***)
cazul (*o fată/unei fete*), **persoana** (*eu studiez/el studiază*),
 timpul (*vine/veni*) sau **modul** (*a face/făcând*).

După natura lor, alternanțele sunt **vocalice** (*fată/fete, văr/veri, tânăr/tineri*), **consonantice** (*frumos/frumoși, stradă/străzi, bărbat/bărbați*) și **mixte** (*pun/pui, colonel/colonei*).

Despărtirea cuvintelor în silabe

Sunetul sau grupul de sunete rostit cu un singur efort expirator în componența căruia există neapărat **o vocală** formează o **silabă**. Aceasta poate fi alcătuită dintr-o vocală (*e-du-ca-ți-e*), din mai multe sunete (*a-stro-log*), din finalul unui cuvânt și alt cuvânt: *din-tr-un, vă-zân-d-o* sau dintr-un cuvânt pronunțat împreună cu prima silabă a cuvântului următor: *s-au văzut, m- atrage, cel de-al doilea*.

Silabele pot fi **deschise**, terminate în vocală (*ca-se*) și **închise**, terminate în consoane (*con-ta-bil*). După numărul silabelor pe care le conțin, cuvintele sunt **monosilabice** (*da, nu, voi, noi, cer, dar* etc.) și **plurisilabice** (*contemplație inabordabil, inteligentă, promisiune, internațional* etc.).

Pentru stabilirea structurii metrice a poeziei sau la sfârșit de rând cuvintele trebuie despărțite în silabe. Normele actuale prevăd despărtirea cuvintelor în silabe după pronunțare, fiind acceptată și despărtirea după structură, cu unele restricții.

Regulile de despărtire a cuvintelor în silabe

- **vocalele în hiat** (*a-er, bo-em, bi-o-lo-gi-e, po-e-zi-e*) și **grupurile** formate din **vocală** urmată de **diftong** (*plo-uă, fra-ier, du-ios*) sau de **triftong** (*le-oai-că*) se despart după prima vocală.
- **o consoană** situată între două vocale (*ca-șă, ma-să*), între diftong și

vocală (*fru-moa-șă, no-ro-coa-să*) sau între triftong și vocală (*le-oai-că, a-ri-pioa-ră*) trece la silaba următoare.

Când între două vocale se află literele *ce, ci, ge, gi, che, chi, ghe, ghi* care redau o singură consoană, acestea trec la silaba următoare (*re-ce, re-ge, ve-che, ve-ghe* etc.).

- **două consoane** aflate între două vocale (*per-fect, cal-cul, ac-ti-vi-ta-te, ad-mi-ra-bil* etc.) sau între diftong (triftong) și vocală (*soar-tă, leoar-că*) se despart între ele.

Fac **excepție** de la această regulă cuvintele al căror radical se termină în **l** sau **r** precedate de consoanele (**b, c, d, f, g, h, p, t, v**), despărțirea făcându-se înaintea ambelor consoane: *o-bli-gat, o-braz-nic, a-cla-ma, a-cru, ma-dle-nă, a-dre-să, a-fla, a-fri-can, o-glin-dă, o-gra-dă, pe-hli-van, an-ti-hrist, a-pla-u-ze, a-pri-li-e, ti-tlu, o-tra-vă, e-vla-vi-e, e-vreu*.

- **trei sau mai multe consoane** între două vocale se despart după prima consoană: *as-tru, cin-ste, dis-tri-bu-i, fol-clor* etc.

Fac **excepție** cuvintele care conțin grupurile consonantice **-lpt-, -mpt-, -mpt-, -nct-, -nct-, -ncș-, -ndv-, -rct-, -rtf-, -stm-, -stn-**, unde despărțirea se face după **a doua consoană**: *sculp-tu-ră, somp-tu-os, a-sump-ți-e, punc-tu-al, con-junc-ți-e, sfinc-șii, când-va, an-tarc-tic, jert-fă, ast-ma-tic, pust-nic*.

- **patru consoane** situate între două vocale se despart după prima consoană (*ab-stract, con-struc-tor*), dar în unele cuvinte prefixate despărțirea se face după a doua consoană (*trans-plant*). Alte cuvinte se despart după a treia consoană (*vârst-nic*).
- **cinci consoane** aflate între două vocale se despart după a doua consoană (*opt-spre-ze-ce, port-schi, ang-strom*).

La sfârșitul rândului nu se despart cuvintele compuse prin abreviere (CFR), prenumele și numele de familie (Ioan Creangă), numeralele ordinale (*a XX-a*), notațiile care includ abrevieri (*5 km*). Se poate accepta despărțirea în silabe și după structura cuvintelor derivate sau compuse: *de-ze-chi-li-brat/dez-e-chi-li-brat; drep-tunghi/drept-unghi*.

Accentul este intensitatea mai mare cu care se rostește o silabă: *carte, student, cultură*. În limba română accentul **nu are loc fix** și are rolul de a diferenția cuvintele care se scriu identic, dar, accentuate diferit, au sensuri diferite: **acele** (substantiv)/**acele** (adjectiv), **veselă** (adjectiv)/**veselă** (substantiv) etc.

Conform normelor literare actuale, în limba română cuvintele pot

fi **oxitone**, accentuate pe ultima silabă (*po-ét, po-pór, ca-feá, duş-man*), **paroxitone**, accentuate pe silaba penultimă (*cár-te, vir-tú-te, plă-ce-re*) sau pe silabe mai îndepărtate de sfârșitul cuvântului (*vá-lu-ri-le, stu-dén-te-le*).

Sufixele monosilabice sunt de cele mai multe ori **accentuate** (*-al, -ar, -aș, -esc, -et, -ior, -ist, -lâc, -os, -șag, -tor*, dar există și sufixe monosilabice **neaccentuate** (*-bil, -nic*).

- **a final** este **accentuat** în unele forme verbale (infinitiv *-a cânta*, imperfect pers. a III-a singular *-cânta*), în unele substantive feminine (*cafea, musaca*) și adjective împrumutate (*grena, lila*).

- **a final** poate fi și **neaccentuat** în forme articulate cu articol hotărât (*cașa, musacaua*);

- **o final** este neaccentuat în majoritatea cuvintelor (*radio*) și accentuat în adjective recente (*bordó, indigó*);

- **i** și **-u** sunt accentuate în poziție finală: *taxi, kaki, atu*.

Cuvintele **polisilabice** pot avea pe lângă **accentul principal**, mai puternic, și un **accent secundar**, mai slab, indicat în dicționar: *aerodinamic, anteroposterior* etc.

Unele cuvinte au o singură variantă de accentuare corectă, dar mulți le pronunță greșit: *caracter*, nu *caracter*, *taxi*, nu *taxi*, *veveriță*, nu *veveriță*, *prevedere*, nu *prevedere* etc.

Conform DOOM3, în funcție de uzul literar actual, normele recomandă **o singură accentuare** la cuvintele: *adică, acatist, antic aripă, avarie, bolnav, butelie caracter, călugăriță, doctoriță, duminică, editor, épocă, furie, februarie, fenomen, gingaș, íntim, penurie, picnic, pajghiță, precaut, pricină, radar, regizor, satiră, sever, simbol, simpozion, trafic, unic, vultur, taxi, profesor*.

VOCABULARUL

Vocabularul sau lexicul reprezintă totalitatea cuvintelor existente la un moment dat în uzul unei limbi. Vocabularul unei limbi este în permanentă schimbare, apărând mereu cuvinte noi, în timp ce altele dispar sau își schimbă sensul. Cuvintele oricărei limbi sunt scrise în ordine alfabetică în dicționare. Lucrarea științifică în care sunt explicate sensurile cuvintelor din limba română este

Dicționarul Explicativ al Limbii Române (DEX).

Vocabularul este alcătuit din *fondul lexical principal de cuvinte* (vocabularul fundamental) și *masa vocabularului*, între ele neexistând granițe precise. **Vocabularul fundamental** cuprinde cuvinte folosite frecvent care se caracterizează prin:

- vechime mare și stabilitate în limbă, majoritatea fiind moștenite din latină, din limba dacilor sau a slavilor.
- o mare capacitate de a forma *cuvinte derivate și compuse*; de exemplu, de la cuvântul *loc* < lat. *locus*, -i s-a creat familia lexicală: *local*, *localitate*, *a localiza*, *localnic*, *a locui*, *locuibil*, *locuire*, *locuință*, *locșor*.
- o *polisemie bogată*, făcând parte din multe expresii și locuțiuni: de la *a da* > *a da ajutor*, *a da de veste*, *a se da pe brazdă*, *a se da jos*, *a da în vileag*, *a-și da sufletul* etc.

Registrele limbii

Limba română, ca orice limbă vorbită, are mai multe **variante (registre ale limbii)** în funcție de relația dintre cei care comunică, deosebite în timp și spațiu prin trăsături de pronunțare, gramaticale și lexicale, păstrând elementele fundamentale.

Ținând cont de **relația dintre participanții** la comunicare, într-un anumit context, limbajul poate fi:

- **solemn (oficial)** folosit în situații oficiale unde se audiază discursuri care respectă cu strictețe regulile gramaticale, termenii sunt pretențioși, iar pronunția este foarte îngrijită;
- **standard (limbajul cultivat)** respectă regulile gramaticale și are un vocabular uzual, enunțuri scurte și pronunțare îngrijită, reprezentând varianta literară a uzului general.

- **familiar (colocvial)** folosit pentru a vorbi cu persoane apropiate, fără a respecta strict regulile gramaticale și cu încărcătură afectivă dată de interjecții și exclamații.

Clasificarea cuvintelor

Cuvintele din masa vocabularului au fost împărțite, ținând cont de mai multe criterii. În funcție de **timpul folosirii**, acestea sunt: **arhaisme** și **neologisme**.

- **Arhaismele** sunt cuvinte ieșite din uz din cauza dispariției realităților pe care le denumeau. Ele au rămas în fondul pasiv al limbii, fiind folosite de scriitori sau istorici.

Cele mai numeroase arhaisme sunt cele **lexicale** (*hatman, logofăt, pârcălab, postelnic, vornic* etc.); altele sunt **fonetice** (*împle, rumpe*), **morfologice** (*aripe, diamanturi* etc.) sau **sintactice**: (dativul adnominal: „*Preot deșteptării noastre, semnelor vremii profet*” (M. Eminescu). Unele arhaisme s-au conservat până astăzi în locuțiuni (*a da brânci, a lua la rost* etc.).

- **Neologismele** sunt cuvinte noi, împrumutate din alte limbi sau create în română prin mijloace interne. În ultimul timp au pătruns cuvinte din latină (*prioritate, belligerant, obediență* etc.), franceză (*bacalaureat, frescă, jurnalist, souvenir* etc.), italiană (*operă, omagiu, pizza, spaghetti* etc.), germană (*leitmotiv, rucsac, șnur, șnițel, șteker* etc.), engleză (*summit, discount, cash, start, ok* etc.). Mai ales în domeniul informaticii au pătruns cuvinte din engleză (*soft, maus, computer, folder* etc.).

După **locul** în care sunt folosite, unele cuvinte sunt **regionalisme** utilizate doar în anumite regiuni: Moldova (*bojdeucă, colb, păpușoi, posmagi*), Muntenia (*dadă, leliță*), Banat (*frunce*), Maramureș (*horincă*).

În funcție de **mediul social** în care se utilizează anumite cuvinte deosebit: **jargonul** și **argoul**.

Jargonul este un limbaj specific anumitor categorii sociale cu pretenții intelectuale, folosit pentru a impresiona. În secolul al XIX-lea erau cuvinte franțuzești (*mon cher, au revoir*), în secolul al XX-lea au apărut italianisme (*ciao, buon giorno*), iar în ultima vreme abundă cuvinte englezești (*manager, marketing, business, job* etc.). Există și jargoane de specialitate (medical, lingvistic, matematic).

Argoul este un limbaj încifrat al unor grupuri restrânse care intenționează să nu fie înțelese de ceilalți. În general, este folosit de tineri fără cultură deosebită, cuvintele argotice având o anume expresivitate

(*beton, baftă, nașpa* etc.).

Termenii argotici apar prin folosirea unor metafore (*mansardă* pentru cap), prin împrumuturi din alte limbi: rrom. *mișto* (bun), *baftă!* (noroc!), engl. *bos* (șef) etc.

Trunchierile de cuvinte sunt considerate tot cuvinte argotice (*diriga, bac*). Vocabularul argotic se modifică des, multe cuvinte pierzându-și caracterul secret.

După **categoriile socio-profesionale** există în limbă și **termeni tehnici, științifici, politici, estetici și religioși**. Mulți termeni științifici au intrat în vocabularul fundamental (*telefon, radio, televizor* etc.), majoritatea lor fiind de origine greacă sau latină: *microscop, atom, computer* etc.

CATEGORIILE SEMANTICE

Semantica studiază schimbările de sens ale cuvintelor, definite ca fiind cele mai mici unități sonore purtătoare de sens. Vorbirea se realizează în enunțuri, **propoziția** fiind considerată ca bază a comunicării interumane, alcătuită din cuvinte, iar acestea din silabe. Orice cuvânt are o **formă sonoră** și un **conținut semantic**, constând în unul sau mai multe sensuri.

În funcție de formă și conținut, cuvintele vocabularului se grupează în următoarele categorii semantice: *polisemia, sinonimia, omonimia, paronimia* și *câmpurile lexico-semantice*.

Așadar, cuvintele pot fi **monosemantice**, cu un singur sens (*cord, atom*) și **polisemantice**, cu mai multe sensuri între care există o legătură semantică: *cap* (parte a corpului), *căpătâi* (căpătâiul patului), *inteligent* (lucru făcut cu cap), *marginie* (locuia în celălalt cap de sat), *viață* (A plătit cu capul) etc.

Sinonimele (gr. *synōnymos*, cu același nume) sunt cuvinte diferite ca formă, dar identice sau apropiate ca sens: *taină/mister; veșnic/etern, a făgădui/a promite*. Două sau mai multe cuvinte cu sensuri asemănătoare formează o **serie sinonimică**: *îndrăzneț/dârz/cutezător/brav/curajos/neînfricat/temerar*. În cadrul unei serii sinonimice, pot exista uneori grade de intensitate diferită: *neliniște/tulburare/teamă/frică/spaimă/groază*.

După **felul termenilor** între care se stabilește relația, **sinonimele** sunt:

- **lexicale**, sinonimia stabilindu-se de obicei între un termen din fondul mai vechi al limbii și un neologism (*cutremur/seism*) sau între termeni proveniți **prin derivare**: *băiețel/băiețaș* etc.;
- **lexico-frazeologice**, sinonimia fiind între un cuvânt și o unitate